

Aristoteliske relativiteter

— en oversættelse af *Metafysikken* V 15

af Heine Hansen

Når vi siger, at Simmias overgår Sokrates, er du vel enig i, at den måde det bliver udtrykt på, ikke svarer til sandheden, for det forholder sig jo ikke sådan, at Simmias er størst i kraft af, at han er Simmias, men i kraft af 'det store,' som han nu rummer. Han er heller ikke større end Sokrates, fordi Sokrates er Sokrates, men fordi Sokrates rummer 'det små' sammenlignet med 'det store' i Simmias.

– Platon, *Phaidon* 102b7-c4¹

Simmias er større end Sokrates. Problemet med at forklare denne slags kendsgerninger – lad os kalde dem relationelle kendsgerninger – er, som ovenstående citat fra Platons *Phaidon* viser, ikke just nyt. Som Platon synes at antyde, er de ikke helt så ligetil som de kendsgerninger, vi kunne kalde ikke-relationelle, for eksempel den kendsgerning, at Gorm er prægtig. Hvis vi nu var Platon, ville vi måske sige, at denne kendsgerning kan forklares i kraft af Gorm og det prægtiges idé. Den kendsgerning, at Simmias er større end Sokrates, derimod, er tilsyneladende mere kompleks, for den synes at involvere ikke blot Simmias og "det store", men i det mindste også Sokrates og på en eller anden måde "det små".

Analysen af sådanne relationelle kendsgerninger har i tidens løb kunnet ophidse filosoffer i ret betragteligt omfang. I middelalderen, fordi de var helt centrale for forståelsen af treenigheden (at Faderen er far til Sønnen er en relationel kendsgerning), i nyere tid, fordi relationer spiller en fundamental rolle for matematikken. Som på så mange andre områder, kom et af de historisk set mest indflydelsesrige indspark i denne debat fra Platons elev, Aristoteles.

---

1. Platon, *Phaidon* 102b7-c4, oversat af Johnny Christensen og Jørgen Mejer i Mejer & Tortzen (2009), 217.

Aristoteles har ikke noget ord, der svarer til vores ord “relation,” men han behandler det, han kalder *τὰ πρὸς τι* – de ting, der siges eller står i forhold til noget – og som hér i overensstemmelse med en lang tradition oversættes med relativter (*lat. relativa*), to steder. Dels udgør relativter én af de ti kategorier, og de diskuteres følgelig i kapitel syv af *Kategorierne*. Dels udgør det relative et centralt filosofisk begreb, hvorfor relativter også behandles i kapitel 15 af det såkaldt filosofiske leksikon, vi finder i *Metafysikkens* femte bog. De to diskussioner er på flere punkter forskellige, men de adskiller sig primært derved, at Aristoteles i *Kategorierne* bestræber sig på at give en bestemmelse af det relative og dets egenskaber, hvorimod han i *Metafysikken* synes mere interesseret i at give en klassifikation af de forskellige slags relativter. Diskussionen i *Metafysikken* findes oversat til dansk for første gang nedenfor, men det vil være formålstjenstligt som baggrund først at sige et par ord om den behandling, man finder i *Kategorierne*.

*

I *Kategorierne* begynder Aristoteles sin diskussion af relativter med et forsøg på en generel bestemmelse: “Alle sådanne ting siges at være relative, som selv siges at være lige præcis det, de er, *af* eller *end* noget andet eller på anden måde *i forhold til* noget.”² Den lidt knudrede formulering følges op med et par eksempler: “Som for eksempel det større siges at være lige præcis det, det er, *end* noget andet (for det siges at være større end noget), og det dobbelte siges at være lige præcis det, det er, *af* noget andet (for det siges at være det dobbelte af noget).”³ Oversættelsens “*af* eller *end*” markerer her at komplementet på græsk står i genitiv. Aristoteles synes altså at give et sprogligt baseret kriterium for, hvad der er relativt. Hvis noget på korrekt græsk siges at være lige præcis det, det er, i forbindelse med et komplement i genitiv, er det relativt. Vi kan altså tilsyneladende kategorisere det større som relativt, fordi det siges at være lige præcis det, det er (nemlig større), i forbindelse med et komplement i genitiv (det siges at være større *end* noget). Dog behøver dette komplement ikke stå i genitiv, og det er sådanne tilfælde bestemmelsens tilføjelse “eller på anden måde *i forhold til* noget” tager sigte på.

---

2. Aristoteles, *Kategorierne* 7.6a36-37: Πρὸς τι δὲ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτὰ ἄπερ ἐστὶν ἐτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον.

3. Aristoteles, *Kategorierne* 7.6a37-b1: οἷον τὸ μείζον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἐτέρου λέγεται, – τινὸς γὰρ μείζον λέγεται, – καὶ τὸ διπλάσιον ἐτέρου λέγεται τοῦθ' ὅπερ ἐστίν, – τινὸς γὰρ διπλάσιον λέγεται.

Det kunne nemlig også stå i dativ eller udtrykkes ved en præpositionsforbindelse, eksempelvis siges det, der ligner, at være lige præcis det, det er (nemlig det, der ligner) med et komplement i dativ (det siges at være det, der ligner *noget*).⁴

I sidste ende føler Aristoteles sig dog nødsaget til at korrigere denne generelle bestemmelse, fordi visse ting, som for eksempel hånd og hoved, som han ønsker at kategorisere som substanser, synes at opfylde det sproglige kriterium, bestemmelsen hviler på. De siges begge at være lige præcis det, de er (nemlig hånd eller hoved) med et komplement i genitiv – *τινὸς κεφαλῆ*, nogens hoved.⁵ For at undgå denne konsekvens foreslår Aristoteles således en ny bestemmelse: “Men hvis den tidligere givne bestemmelse ikke er adækvat, og hvis derimod de ting er relative, for hvilke det at være er det samme som at stå i forhold til et eller andet, så kan et svar på indvendingerne muligvis gives.”⁶ Her synes det sproglige kriterium at være skiftet ud med et ontologisk ditto, om end det er uklart, hvori kriteriet præcis består. Åbenbart er selve *det at være* for det større det samme som at stå i forhold til noget, hvorimod selve *det at være* for hoved eller hånd ikke er det. Aristoteles konkluderer således, at “den tidligere givne bestemmelse passer på alle relative, men selve det, at de kaldes det, de er, *af* eller *end* noget andet, er ikke det, hvori det at være relative for dem består.”⁷ Alle de ting, der opfylder den anden af de to bestemmelser, opfylder altså også den første bestemmelse, men ikke omvendt.

Udover disse bestemmelser af det relative forsøger Aristoteles, som sagt, også at opridse visse vigtige egenskaber ved det relative. To skal nævnes. For det første kommer relative altid i korrelative par, og elementerne i disse par udsiges “konvertibelt” om hinanden. Ideen bliver eksemplificeret som følger: “Slaven kaldes slave af en herre, og herren herre af en slave, og det dobbelte kaldes det dobbelte af det halve, og det halve det halve af det dobbelte, og det større kaldes større end det mindre, og det mindre mindre end det større.”⁸ Med andre ord: til hver relation svarer der en omvendt

---

4. Aristoteles, *Kategorierne* 7.6b6-11.

5. Aristoteles, *Kategorierne* 7.8a25-28.

6. Aristoteles, *Kategorierne* 7.8a31-33: *εἰ δὲ μὴ ἰκανῶς, ἀλλ' ἔστι τὰ πρὸς τι οἷς τὸ εἶναι ταυτὸν ἔστι τῷ πρὸς τί πως ἔχειν, ἴσως ἀν ῥηθείη τι πρὸς αὐτά.*

7. Aristoteles, *Kategorierne* 7.8a33-35: *ὁ δὲ πρότερος ὀρισμὸς παρακολουθεῖ μὲν πᾶσι τοῖς πρὸς τι, οὐ μὴν τοῦτό γέ ἐστι τὸ πρὸς τι αὐτοῖς εἶναι τὸ αὐτὰ ἄπερ ἔστιν ἐτέρων λέγεσθαι.*

8. Aristoteles, *Kategorierne* 7.6b28-32: *Πάντα δὲ τὰ πρὸς τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται, οἷον ὁ δούλος δεσπότην λέγεται δούλος καὶ ὁ δεσπότης δούλου δεσπότης λέγεται, καὶ τὸ διπλάσιον ἡμίσεος διπλάσιον καὶ τὸ ἡμισυ διπλασίου ἡμισυ, καὶ τὸ μείζον ἐλάττωνος μείζον καὶ τὸ ἐλάττων μείζονος ἔλαττον.*

relation. Denne egenskab tilkommer alle relativter under forudsætning af, at det korrelative er korrekt angivet. Hvis man for eksempel drister sig til at angive mand som korrelativ til slave og siger, at slaven er slave af en mand, så har man ikke angivet det korrelative korrekt, og elementerne i det angivne par vil ikke udsiges konvertibelt om hinanden.⁹ Hagen ved denne egenskab er, at der ikke altid findes et navn for et givent korrelativ. Skulle man dog være så uheldig at støde på et sådant korrelativ uden navn, ja så må man bare finde på et.¹⁰

For det andet er disse korrelativer “naturligt samtidige”. Denne egenskab forklares således: “Dobbelt og halv er der nemlig på samme tid, og når der er noget dobbelt, er der noget halvt, og når der er en slave, er der en herre, og på samme måde med resten. Og disse ting trækker også hinanden med sig i intetheden, for hvis der ikke er noget dobbelt, er der ikke noget halvt, og hvis der ikke er noget halvt, er der ikke noget dobbelt.”¹¹ Problemet med denne egenskab er, at Aristoteles ikke kan få den til at passe på alt det, han regner for at være relativt. Da han eksempelvis ønsker at fastholde, at viden – som han regner for noget relativt – ikke behøver være der på samme tid som det, der kan vides (tanken er, at noget, der kan være genstand for viden, godt kan være der, uden at der er viden om det), må han konkludere, at denne egenskab ikke tilkommer alle relativter.¹²

*

Når vi nu vender os mod diskussionen af relativter i *Metafysikken*, vil vi, som allerede nævnt, se, at Aristoteles ikke her forsøger at bestemme, hvad relativter er, men er mere interesseret i at inddele forskellige slags relativter i et forsøg på at bestemme de væsentligste filosofiske betydninger af udtrykket “relativter”. Den centrale inddeling har tre underordnede grupper:

- (1) de ting, der er relative, som det, der overgår, til det, der overgås
- (2) de ting, der er relative, som det aktive til det passive

---

9. Aristoteles, *Kategorierne* 7.7a22-b10.

10. Aristoteles, *Kategorierne* 7.7b10-14.

11. Aristoteles, *Kategorierne* 7.7b16-21: ἅμα γὰρ διπλάσιόν τέ ἐστι καὶ ἡμισυ, καὶ ἡμίσεος ὄντος διπλάσιόν ἐστιν, καὶ δούλου ὄντος δεσπότης ἐστίν· ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ τὰ ἄλλα. καὶ συναναιρεῖ δὲ ταῦτα ἄλληλα· μὴ γὰρ ὄντος διπλάσιου οὐκ ἔστιν ἡμισυ, καὶ ἡμίσεος μὴ ὄντος οὐκ ἔστι διπλάσιον.

12. Aristoteles, *Kategorierne* 7.7b22-8a12.

- (3) de ting, der er relative, som det målelige til målet og det erkendelige til erkendelsen

Det meste af kapitlet går med at introducere og ekspliciterer denne inddeling, men i den sidste del af kapitlet gives der dog en mere generel inddeling, hvor den centrale treleddede inddeling placeres i en større sammenhæng. Denne mere generelle inddeling ser sådan ud:

- (i) de ting, der er relative i sig selv, hvilket omfatter:
  - (a) de ting, der er relative på måderne (1)-(3)
  - (b) de ting, hvis overordnede genera er relativt på måderne (1)-(3)
  - (c) de egenskaber, i kraft af hvilke deres bærere er relativt på måderne (1)-(3)
- (ii) de ting, der er tilfældigt relative, hvilket omfatter:
  - (a) de ting, der er relative på samme måde som en mand, der er relativ, fordi han er det dobbelte af noget
  - (b) de ting, der er relative på samme måde som det hvide, der er relativt, fordi en og samme ting tilfældigvis er både hvid og det dobbelte af noget

Der gøres ikke noget forsøg på at sætte disse inddelinger i forhold til diskussionen i *Kategorierne*. For eksempel er det ikke klart, hvordan de forskellige slags relativt, som Aristoteles nævner, står i forhold til bestemmelserne i *Kategorierne*. Det må antages, at (iia) og (iib) ikke er relative ifølge hverken den ene eller den anden af de to bestemmelser, der gives i *Kategorierne*. Men hvad med (ib) og (ic)? Svaret synes at være nej, men det samme spørgsmål trænger sig på med hensyn til (3), og her er svaret mere uklart. Disse problemer skal ikke forsøges løst her. For det første er det ikke klart, at en tilfredsstillende løsning faktisk lader sig give, for det andet er det tilstrækkeligt som introduktion til den oversættelse, der nu følger, at påpege, at de er der. Oversættelsen følges af korte bemærkninger til tekstens indhold.

*

Aristoteles

*Metafysikken V 15*¹³

1020b26. (1) Nogle ting siges at være relative, som dobbelt er til halv og tredobbelte til tredjedel, og i det hele taget som et mangefold er til den tilsvarende brøkdel og det, der overgår, til det, der overgås. (2) Andre ting siges at være relative, som det opvarmende til det opvarmede og det skærende til det skårne, og i det hele taget som det aktive til det passive. (3) Atter andre siges at være relative, som det målelige er til målet, det, der kan vides, til viden, og det sansbare til sansning.

1020b32. (1) De første siges at være talmæssigt relative, og det enten på ubestemt vis eller på bestemt vis, og enten i forhold til andre tal eller i forhold til ét. Det dobbelte er eksempelvis et bestemt tal relativt til ét; et mangefold er talmæssigt relativt til ét, men ikke ved et bestemt tal som for eksempel dette eller hint; halvanden er relativ til det reciprokke ved et bestemt tal og i forhold til et tal; det superpartikulære er relativt til det reciprokke ved et ubestemt tal, som et mangefold er i forhold til ét; det, der overgår, er relativt ved et tal til det, der overgås, men på helt ubestemt vis; for et tal er kkommensurabelt, og tal siges ikke om det inkommensurable, men det, der overgår, er, i forhold til det, der overgås, så meget og mere til, og dette mere er ubestemt; for det kan være såvel lige som ulige med det, der overgås. Alt dette siges altså at være talmæssigt relativt og at være noget, der tilkommer tal. Og dertil kommer, omend på en anden måde, det, der er lige så stort, det, der ligner, og det, der er det samme. De siges nemlig alle tre i kraft af ét. For de ting, hvis substans er en, siges at være de samme, de ting, hvis kvalitet er en, siges at ligne hinanden, og de ting, hvis kvantitet er en, siges at være lige store, og ét er tallets princip og mål. Derfor siges alle disse også at være talmæssigt relative, om end ikke på samme måde som de andre.

1021a14. (2) Det aktive og det passive siges at være relative ved deres aktive og passive potentiale og disse potentialers aktualisering, sådan som for eksempel det, der kan opvarme, er relativt til det, der kan opvarmes, fordi de har disse potentialer, og endvidere det, der opvarmer, til det, der opvarmes, og det, der skærer, til det, der skæres, for så vidt de er aktualiserede. (De ting, der er talmæssigt relative, har ikke aktualiseringer, bortset fra i den forstand, jeg har beskrevet andetsteds; forandringsmæssige aktualiseringer har de ikke.) Af de ting, der siges at være relative ved et poten-

---

13. Oversættelsen følger teksten i Ross (1924).

tiale, siges nogle også med en tidsmæssig bestemmelse, som for eksempel det, der aktivt har frembragt, til det, der er blevet frembragt, og det, der aktivt vil frembringe, til det, der vil blive frembragt. For det er på denne måde en far siges at være sin søns far; for den ene er noget, der aktivt har frembragt, den anden er noget, der passivt har undergået et eller andet. Endvidere siges nogle at være relative ved en mangel på potentiale, såsom det uformående og hvad der ellers udtrykkes på den måde, som for eksempel det usynlige.

1021a26. (3) De ting, der siges at være relative enten talmæssigt eller ved et potentiale, er altså alle relative i kraft af, at selve det, de hver især er, siges at være netop det, de er, af noget andet, men ikke ved, at noget andet siges i forhold til det. Det målelige, det, der kan vides, og det tænkbare derimod siges at være relative i kraft af, at noget andet siges i forhold til dem. For "tænkbare" betyder, at der er tanke om det, men tanken er ikke relativ til det, den er tanke om (for det samme ville være blevet sagt to gange). Og på samme måde er synet syn af noget, men ikke det, det er syn af (selvom det er sandt at sige sådan), men derimod i forhold til farve eller i forhold til noget andet af den art; på den første af de to måder ville det samme blive sagt to gange, nemlig at det er af det, som synet er af.

1021b3. (i) Af de ting, der siges at være relative i sig selv, (a) siges nogle altså således (1-3). (b) Andre siges at være det, hvis den genus, de tilhører, er sådan, for eksempel hører lægekunsten blandt de ting, der er relative, fordi den genus, den tilhører, nemlig viden, synes at være relativ. (c) Dertil kommer alle de ting, i kraft af hvilke de ting, som har dem, siges at være relative, som for eksempel ligestorhed, fordi det, der er lige stort, siges at være relativt, og lighed, fordi det, der ligner, siges at være det. (ii) Andre ting derimod siges at være tilfældigt relative. For eksempel (a) siges en mand at være relativ, fordi det tilfældigvis tilkommer ham at være det dobbelte af noget, og det dobbelte hører blandt de ting, der er relative; eller (b) det hvide siges at være relativt, hvis det tilfældigvis tilkommer en og samme ting at være det dobbelte af noget og hvid.

*

Bemærkninger

1020b26-32

Aristoteles indfører her de tre slags relative, som det meste af kapitlet bruges på at eksplicitere. Den første slags (1), dvs. de ting, der er relative som det, der overgår til det, der overgås, behandles i 1020b32-21a14. Den anden slags (2), dvs. de ting, der er relative som det aktive til det passive, diskuteres i 1021a14-26. Den tredje slags (3), dvs. de ting, der er relative som det målelige til målet, tages under behandling i 1021a26-b3.

1020b32-21a14

Aristoteles behandler her den første af de tre nævnte slags relative, der nu specificeres som værende talmæssigt (*κατ' ἀριθμόν*) relative.

De første ... tilkommer tal. Ting kan være talmæssigt relative enten (1) på ubestemt vis eller (2) på bestemt vis, og enten (a) i forhold til et tal eller (b) i forhold til 1 (i antik aritmetik gjaldt 1 ikke som et tal). Forskellen mellem (1) og (2) er mellem på den ene side en generel type forhold, der kun kan udtrykkes ved hjælp af en variabel, og på den anden side et bestemt forhold, der kan udtrykkes ved bestemte tal. Forskellen mellem (a) og (b) er derimod mellem på den ene side et forhold, der kun kan udtrykkes ved hjælp af to tal, og på den anden side et forhold, hvor 1 indgår i udtrykket. Dobbelt og halv står i forholdet 2 : 1 og opfylder således (2) og (b), et mangefold og den tilsvarende brøkdel står i forholdet $n : 1$ og opfylder derfor (1) og (a), halvanden og dets reciprokke står i forholdet 3 : 2 og opfylder følgelig (2) og (a), mens superpartikulær og det reciprokke står i forholdet $n + 1 : n$ og opfylder (1) og (b). Aristoteles tilføjer som en femte slags forholdet mellem det, der overgår, og det, der overgås, som siges at være talmæssigt relative, men på helt ubestemt vis. For et bud på, hvordan dette skal forstås, se diskussionen af passagen i Heath (1949), 209-211.

Og dertil ... som de andre. Aristoteles indfører nu en yderligere gruppe af ting, der er talmæssigt relative, nemlig de ting, der er det, fordi (1) 1 indgår i deres definition, og (2) "1 er tallets princip og mål" (jf. *Metafysikken* V 6.1016b17-31).

1021a14-26

Aristoteles diskuterer nu den anden af de tre slags relative, nemlig den slags der er relative som det aktive til det passive.

(**De ting, der ... har de ikke.**) Den diskussion af, i hvilken forstand de ting, der er talmæssigt relative, kan siges at have aktualiseringer (*ἐνέργειαι*), som Aristoteles her henviser til, findes ikke i de overleverede værker.

1021a26-b3

Aristoteles uddyber nu den tredje slags relative, men det må som udgangspunkt siges, at passagen er meget vanskelig at forstå. Under denne slags relative falder ting som for eksempel det, der kan vides, der, som det nævntes i indledningen, også i *Kategorierne* volder visse vanskeligheder.

De ting ... forhold til det. Det, Aristoteles her siger, synes at genkalde den første af de to bestemmelser fra *Kategorierne*: "Alle sådanne ting siges at være relative, som selv siges at være lige præcis det, de er, *af* eller *end* noget andet eller på anden måde *i forhold til* noget." (Bemærk dog, at kvalifikationen "eller på anden måde *i forhold til* noget" ikke nævnes her.) Pointen synes altså at være, at en given ting, der falder under en af de to første slags relative (for eksempel dobbelt), er relativ, fordi den siges at være netop det, den er (nemlig dobbelt), *af* noget andet (nemlig det halve), og ikke i kraft af, at noget andet på denne måde siges i forhold til den.

Det målelige ... forhold til dem. Aristoteles hævder nu, at de ting, der udgør den tredje slags relative, ikke er relative på samme måde som de andre to slags. Disse ting siges ikke at være det, de er, *af* eller *end* noget andet (dvs. med et komplement i genitiv), men er derimod tilsyneladende relative i kraft af, at noget andet siges *i forhold til* dem. At fx det, der kan vides, ikke på græsk siges med et komplement i genitiv, bemærkes også i *Kategorierne*, men det opfattes tilsyneladende som uproblematisk, og det, der kan vides, og viden omtales som et korrelativt par, hvis elementer som alle andre sådanne udsiges "konvertibelt" om hinanden, om end med en kasusændring: "Viden siges at være viden *om* (genitiv) det, der kan vides, og det, der kan vides, at være det, der kan vides, med (dativ) viden, og sansning siges at være sansning af (genitiv) det sansbare, og det sansbare at være sansbart med (dativ) sansning." (*Kategorierne* 7.6b32-36)

For “tænkbar” ... to gange. Aristoteles udlægger nu betydningen af “det tænkbare” som værende, at der er tanke om det. “Det tænkbare” synes altså her at være lig med “det, der er tanke om” eller “det faktisk tænkte”. Men givet denne betydning kan vi åbenbart ikke bestemme tanken som værende tanke om det tænkbare, fordi dette ville svare til at sige, at tanken er tanke om det, tanken er om, hvilket, om end det er sandt, er “at sige det samme to gange” (jf. *Sofistgendrivelserne* 13.173a31-b11).

Og på samme måde ... synet er af. Aristoteles indfører et parallelt eksempel, nemlig synet. Det korrelative hertil må være det synlige, hvilket må forstås som “det, der er syn af”. Aristoteles siger så, at syn er *af* (genitiv) noget. Synet siges altså at være det, det er (nemlig syn), *af* noget, men dette noget er ikke det, der er syn af (dvs. det synlige), selvom det er sandt at sige sådan, for i så tilfælde ville vi igen i vores bestemmelse sige det samme to gange. Syn er derimod syn *i forhold til* farve el. lign. Problemet er at forstå, hvordan dette hænger sammen med, og tilsyneladende begrundes, det oprindelige udsagn, nemlig at ting som det tænkbare og synlige ikke siges at være det, de er, *af* eller *end* noget andet, men derimod er relative i kraft af, at noget andet siges *i forhold til* dem. Pointen synes jo nu netop at være at det relevante “noget andet” (nemlig synet) ikke siges i forhold til det synlige, hvorfor det synlige ikke synes at opfylde kriteriet og således slet ikke er relativ på denne måde. Det der derimod synes at blive relativt på den i udgangspunktet beskrevne måde er derimod farve og lign.

Det er i sidste ende tvivlsomt om nogen helt tilfredsstillende fortolkning af passagen kan gives, men Sir David Ross har formentlig ret, når han (i øvrigt i overensstemmelse med en lang middelalderlig tradition) bemærker: “At the bottom of Aristotle’s thought, though not very satisfactorily expressed, is the conviction that knowledge and perception are relative to reality in a way in which reality is not relative to them.”¹⁴ I middelalderen udtrykte man det ofte således, at mens tankens relation til det, den er om, er virkelig, er den omvendte relation ikke virkelig, men et tankemæssigt konstrukt (jf. Thomas Aquinas, *Summa theologiae* I, q. 13, a. 7).

1021b3-11

Aristoteles indfører nu afslutningsvis den mere generelle klassifikation af relativer, som omtales i indledningen til oversættelsen.

---

14. Ross (1924), bd. 1, 331

Andre siges at ... være relativ. Denne lidt besynderlige gruppe relativer omtales også i *Kategorierne* 8.11a20-36, hvor Aristoteles synes at insistere på, at de enkelte former for viden faktisk bør kategoriseres som kvaliteter. Denne slags “kategorispring,” hvor en species falder i en anden kategori end dens genus, har voldt fortolkere af den aristoteliske kategorilære problemer i årtusinder. Jf. også *Topikken* IV 4.124b15-27; *Sofistgendrivelserne* 13.173b1-11.

Dertil kommer ... at være det. Aristoteles synes her at tænke på det, vi ville kalde relationer eller relationelle egenskaber – de egenskaber, i kraft af hvilke ting er relative.

hhansen@hum.ku.dk

Bibliografi

Heath, T. 1949. *Mathematics in Aristotle*. Oxford.

Kirwan, C. 19932. *Aristotle: Metaphysics. Books Γ, Δ, and E. Translated with Notes*. Oxford.

Mejer, J. & C.G. Tortzen (udg.). 2009. *Platon: Samlede Værker i ny oversættelse. Bd. 1*. København.

Minio-Paluello, L. (udg.). 1949. *Aristotelis Categoriae et Liber de interpretatione*. Oxford.

Ross, W.D. 1924. *Aristotle: Metaphysics. A Revised Text with Introduction and Commentary*. 2 bd. Oxford.

— (udg.). 1958. *Aristotelis Topica et Sophistici elenchi*. Oxford.

Thomas Aquinas 1888-1906. *Opera Omnia, bd. 4-12: Summae theologiae*, editio Leonina. Rom.